

Cesija (ustup tražbine) kao pravni institut u rimskom pravu i hrvatskom obveznom pravu

Krstanović, Karmen

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:925173>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-27**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

REPUBLIKA HRVATSKA
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET

Studentica:

KARMEN KRSTANOVIĆ

Naslov diplomskog rada:

**Cesija (ustup tražbine) kao pravni institut u
rimskom pravu i hrvatskom obveznom pravu**

Kolegij:

RIMSKO PRIVATNO PRAVO

Mentor:

Prof. dr. sc. Ivan Milotić

Zagreb, rujan 2024.

IZJAVA O IZVORNOSTI

Ja, Karmen Krstanović, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Karmen Krstanović, v.r.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. CESIJA U RIMSKOM PRAVU	3
2.1. Pojam	3
2.2. Novacija	4
2.3. Procesno zastupanje.....	5
2.4. <i>Actio utilis</i> te ustanova denuncijacije.....	6
2.5. Razvoj i teorije o cesiji u 19. stoljeću.....	8
2.6. Obilježja cesije u rimskom pravu	9
3. CESIJA U HRVATSKOM OBVEZONOM PRAVU	12
3.1. Opće odredbe o cesiji i obilježja prema Zakonu o obveznim odnosima	12
3.2. Međusobni odnosi ugovornih strana u odnosu cesije	15
3.3. Ustupanje umjesto, odnosno radi ispunjenja te ustupanje radi osiguranja.....	16
3.4. Notifikacija kao element cesije	18
4. ZAKLJUČAK	21
5. SAŽETAK	24
6. SUMMARY	25
7. LITERATURA	26

1. UVOD

U današnjem svijetu, a posebno u poslovnim odnosima, sve je češća uporaba cesije. Prema članku 80. Zakona o obveznim odnosima cesija je ugovor kojim vjerovnik može na trećega prenijeti svoju tražbinu, osim one čiji je prijenos zabranjen zakonom ili koja je strogo osobne naravi, ili koja se po svojoj naravi protivi prenošenju na drugu osobu. Tako se cesija koristi u bankarstvu, kao način namire bez uporabe novca, kao sredstvo za plaćanje kredita, u faktoringu i sl. Cesija je također jedan od načina kako se prenose vrijednosni papiri, poput mjenice i čeka. Ovaj institut služi i za ispunjenje obveze pa će tako dužnik umjesto npr. novčanog iznosa, vjerovniku prenijeti svoju tražbinu iz nekog drugog odnosa (tzv. ustupanje umjesto ispunjenja) te se na taj način osloboditi svoje obveze. Cesija je također uz ostale institute – poput asignacije, preuzimanja duga i sl. – redovito sredstvo u brojnim korporacijama, kreditnim institucijama te u postupcima kupoprodaje potraživanja.

Razvoj cesije započeo je u rimskom pravu u kojem u rano i klasično doba nije postojala cesija kakvu danas poznajemo, a do učinaka cesije dolazilo se putem drugih instituta. Upravo su ti instituti dali temelje za izgradnju cesije, ali su oni bili rudimentarni i s brojnim nedostacima. U postklasično se doba pojavljuju obilježja i značajke cesije koja sve više nalikuju današnjim. Tako je razvoj cesije u rimskom pravu, sa svojim specifičnostima koji obilježavaju to razdoblje, utjecao na uređenje ovog instituta u svim moderno pravnim sustavima. Među te sustave spada i hrvatsko pravo koji uređuje cesiju u Zakonu o obveznim odnosima, kao i u nizu drugih zakona. Cesija je, dakle, ustanova obveznog prava koje karakterizira sloboda uređivanja obveznih odnosa, dispozitivnost odredaba, ravnopravnost sudionika, načelo savjesnosti i poštenja, dužnost suradnje, zabrana zlouporabe prava i prouzročenja štete, dužnost ispunjenja obveze (*pacta sunt servanda*) te predugovorna i ugovorna odgovornost. Važno obilježje zakonskih odredaba koje uređuju cesiju je njihova dispozitivnost pa tako stranke odnos cesije mogu urediti i drugačije od onog kako je predviđeno zakonom, uz važnu napomenu da ih ne mogu uređivati suprotno Ustavu Republike Hrvatske, prisilnim propisima i moralu društva (članak 2. Zakona o obveznim odnosima).

U prvom dijelu ovoga rada prikazat će se razvoj cesije u rimskom pravu od ranog i klasičnog doba pa sve do postklasičnog, a s posebnim naglaskom na institute novacije i procesnog zastupanja koji su zamjenjivali cesiju i postizali učinke cesije posrednim putem. Zatim ćemo se osvrnuti na kraj klasičnog perioda u kojem se pojavljuje *actio utilis* te ustanovu denuncijacije kojima je došlo do potpunog praktičnog učinka cesije, tj. do ustupa tražbine u današnjem smislu. Nadalje ćemo se osvrnuti na razne teorije o ustupanju tražbine koje su vladale u 19.

stoljeću te koje su stoga utjecale na druge nacionalne sustave. Dakle, cesija je u rimskom pravu prošla razvoj od nepriznavanja, tj. nepoznavanja prijenosa tražbine pa sve do samostalnog instituta sa svojim obilježjima o kojima će se i raspravljati na kraju ove cjeline.

Budući da je cilj ovoga rada usporediti cesiju u rimskom pravu s današnjom cesijom u modernim pravnim sustavima, u drugom dijelu rada će se prikazati kako je ona uređena u hrvatskom Zakonu o obveznim odnosima te koje su sličnosti i razlike s cesijom u rimsko pravnoj tradiciji. Na početku cjeline prikazat ćemo opće odredbe o cesiji i obilježja kakva ima u Zakonu o obveznim odnosima, zatim ćemo analizirati međusobne odnose strana u odnosu cesije, odnosno primatelja (cesionara) i dužnika (cesusa) te ustupitelja (cedenta) i primatelja. Nadalje će se iznijeti posebni slučajevi ustupanja/prijenosa tražbine koji su također uređeni u Zakonu o obveznim odnosima, a to su ustupanje umjesto ispunjenja ili radi ispunjenja te ustupanje radi osiguranja. Na kraju ovoga rada obradit će se notifikacija kao važan element cesije tražbine kojim se dužnika obavještava o prijenosu te usporedba tog instituta s institutom denuncijacije u rimskom pravu.

2. CESIJA U RIMSKOM PRAVU

2.1. Pojam

Cesija (ustup) je ugovor kojim vjerovnik (cedent) svoju otuđivu tražbinu prenosi na drugoga (cesionara).¹ Takvo ustupanje od strane vjerovnika može biti naplatno ili besplatno.² U rimskom pravu nije bila poznata cesija ili prijenos (ustup) tražbine u današnjem obliku jer je obveza dugo vremena shvaćana kao osobni odnos između vjerovnika (*creditor*) i dužnika (*debitor*). Također, u rimskom pravnom sustavu nije bio poznat prijenos tražbine u obveznim odnosima s jedne osobe na drugu putem singularne, nego jedino putem univerzalne sukcesije.

Srednjovjekovni su pravnici na svoj metaforički način izrekli da je cesija radnja koja proizlazi iz obveze te ovisi o kostima i utrobi vjerovnika i ne može se odvojiti od njegove osobe više nego duša iz tijela.³ Pravnici su srednjega vijeka također smatrali da ako je obveza nešto vrlo osobno – *vinculum iuris* – koja postiže svoju individualnost na temelju toga što je stvorena između dviju određenih strana, proizlazi zaključak da se nije mogla smatrati prenosivom u ranom i klasičnom rimskom pravu, odnosno potraživanja su se uzimala kao neodvojivo povezana s jednim pojedinačnim odnosom vjerovnik – dužnik.⁴ „Jednom uspostavljen obvezni odnos najčešće je i prestajao između točno određenih osoba.“⁵

Danas je samo po sebi razumljivo da pravo na potraživanje, tj. očekivanje da se dobije ono što se duguje, predstavlja imovinu unutar imovine vjerovnika koju bi on stoga mogao po svojoj volji prodati, darovati, zamijeniti, posuditi i koja mora biti lako prenosiva.⁶ Važno je spomenuti da za razliku od suvremenih sustava, rimsko pravo nije poznavalo terminološki jedinstven pojam imovine, ali postoji niz termina s kojima se može povezati pojam imovine u današnjem smislu (među njima je upravo npr. *cessio bonorum*, ali i *venditio bonorum*, *missio in bona*, *adrogatio*⁷ itd.).

Svi moderni pravni sustavi predviđaju neki način na koji se prijenos, tj. ustup tražbine može izvršiti – tako BGB predviđa da „vjerovnik može, ugovorom s drugom osobom, ustupiti

¹ Horvat, M.; Petrak, M., *Rimsko pravo*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2022., str. 277.

² Romac, Ante, *Rimsko pravo*, Zagreb, 1992., str. 251.

³ Zimmermann, Reinhard, *The Law of Obligations: Roman Foundations, of the Civilian Tradition*, Juta, Cape Town, 1990., str. 58.

⁴ *Ibid.*, str. 59.

⁵ Cvjetko, J., *Ugovor o cesiji (ustupu tražbine) kao pravni institut obveznog prava s posebnim osvrtom na personalnu subrogaciju*, *Pravnik*, vol. 43, br. 1, 2009., str. 136.

⁶ Zimmermann, R., *op. cit.* u bilj. 3, str. 59.

⁷ Held, H.–R., *Koncept imovine u rimskom pravu*, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, vol. 65, br. 3 – 4, 2015., str. 557.

tražbinu na nju (ustupanje). Zaključivanjem ugovora primatelj preuzima mjesto ustupitelja.⁸ Također, *Code civil* pripisuje samo relativan učinak ustupu – sporazum o ustupanju tražbine valjan je između ustupitelja i primatelja, a što se tiče trećih strana, smatra se da je primatelj stekao tražbinu tek nakon što je *cesus* (dužnik) službeno obaviješten o prijenosu ili ako je „prihvatio“ prijenos putem sudskog ili notarskog dokumenta.⁹

Kao što je prethodno rečeno, rimsko pravo nije u ranije doba poznavalo nikakvu mogućnost prenošenja pojedinačnih obveznih odnosa s jedne ugovorne strane na drugu – u tom smislu, individualne ili singularne sukcesije nije bilo, ali su prijenosi tražbine univerzalnim sukcesijama bili poznati.¹⁰ Tako je cesija poput drugih instituta – *hereditas*, *bonorum possessio*, *conventio in manum* žene *sui iuris*, *adrogatio*, *bonorum emptio* – bila moguća upravo putem univerzalne sukcesije. Tijekom vremena pronašla su se različita sredstva kojima se praktički postizavao učinak cesije, premda se nije odstupilo od načela - koji je prevladavao u teoriji – o neprenosivosti tražbine.¹¹ Postavlja se pitanje: kako je rimsko pravo uspjelo bez cesije?¹² Odgovor se pronalazi u još dvjema pravnim institutima kojima se postižu učinci cesije te kojima su se služili odvjetnici kako bi zadovoljili potrebe trgovačkog života, a radi se o novaciji i procesnom zastupanju.

2.2. Novacija

Kada je riječ o novaciji, radi se o situaciji u kojoj bi stari vjerovnik ovlastio dužnika da preuzme novu obvezu prema trećoj osobi, odnosno novom vjerovniku.¹³ To se zvalo *delegatio obligandi* i imala je učinak novacije zbog toga što je nova obveza zamjenjivala staru. Novi bi vjerovnik postavio sljedeće pitanje dužniku: „*Quod Titio debes, mihi dari spondesne?*“, a dužnikovim odgovorom „*spondeo*“ ugovor je sklopljen. Nova je činidba sadržajno bila potpuno ista kao i stara (*idem debitum*), a novi element (*novum*) je bio promjena vjerovnika.¹⁴ U usporedbi s neposrednim prijenosom prava, ovakvo rješenje imalo je nekoliko nedostataka: u novaciji je nova obveza morala biti izražena u obliku stipulacije; budući da je dužnik stranka u novoj stipulaciji, uspjeh cijelog prijenosa ovisio je o njegovoj volji i suradnji; budući da dotadašnja tražbina sa svima svojim akcesorijima (jamstvima, zalozima i sl.) automatski prestaje jer stara

⁸ Zimmermann, R., *op. cit.* u bilj. 3, str. 59.

⁹ Zimmermann, R., *op. cit.* u bilj. 3, str. 59.

¹⁰ Romic, A., *op. cit.* u bilj. 2, str. 251.

¹¹ Eisner, B.; Horvat, M., *Rimsko pravo*, Nakladni Zavod Hrvatske, Zagreb, 1948., str. 377.

¹² Zimmermann, R., *op. cit.* u bilj. 3, str. 59.

¹³ *Ibid.*, str. 60.

¹⁴ *Ibid.*

obveza nije prenesena nego ugašena, moraju se ponovno uspostaviti sva sporedna prava osiguranja, zaloga i sl. Također, budući da je novacija podrazumijevala aktivno sudjelovanje dužnika u prijenosu tražbine, faktično je ograničavala transakciju i primjenu instituta – „dovođenje dužnika u izravnu vezu s novim vjerovnikom bilo je praktično samo kad sve te osobe nisu bile prostorno udaljene.“¹⁵

Tako i Romac piše: „Taj najstariji oblik kojim se postizao učinak cesije, nije bila cesija u pravom smislu, zbog toga što je ranija tražbina prestajala, a na njezino mjesto stupala jedna posve nova, a uz to i među drugim osobama. Prema tome, sadržajno se ovdje radilo o novaciji, nastaloj promjenom osobe vjerovnika. Taj oblik novacije nazvan je aktivnom delegacijom (*delegatio nominis, delegatio crediti*).“¹⁶ Dakle, institut novacije ima određene učinke cesije, a to je preuzimanje sadržajno iste obveze prema novom vjerovniku, ali sa znatnim nedostacima i postupcima koji otežavaju prijenos tražbine koja pripada vjerovniku.

2.3. Procesno zastupanje

Sljedeći institut u daljnjem napretku u prijenosu tražbine te kojim su se nastojali izbjeći nedostaci novacije je procesno zastupanje, a radi se još uvijek o posrednom načinu prijenosa tražbine. Naime, kako navode Horvat i Petrak formularni postupak izgledao je ovako: „ovaj na koga se tražbina imala prenijeti utužio bi tražbinu kao vjerovnikov zastupnik u procesu (*cognitor* ili *procurator*) te bi pomoću pretorske formule s premještajem subjekta ishodio presudu na svoje ime. U zahtjevu (intenciji) tužbene formule navelo bi se ime cedenta kao vjerovnika, no dosuđivanje tražbine (u kondemnaciji tužbene formule) uslijedilo bi na ime cesionara kao zastupnika u parnici. Za razliku od običnog nalogoprimca ovlastio bi vjerovnik takvog zastupnika-cesionara da mu o utjeranoj tražbini više ne treba polagati računa (*mandatum in rem suam, cognitor* odnosno *procurator in rem suam*).“¹⁷ Tako je zastupnik-cesionar djelovao „*in rem suam*” za vlastitu korist. Ovo se ovlaštenje često naziva *mandatum ad agendum*, ali izraz mandat treba koristiti s oprezom budući da se ne odnosi na konsenzualni ugovor o mandatumu već je netehnički ekvivalent *terminus technicus* „*iussum*“.¹⁸

Budući da zastupnik-cesionar mora tužiti u ime dotadašnjeg vjerovnika, „trenutkom litiskontestacije postaje on *dominus litis* i dobiva sva vjerovnikova prava.“¹⁹ Međutim, i ovaj je

¹⁵ Cvjetko, J., *op. cit.* u bilj. 5, str. 136.

¹⁶ Romac, A., *op. cit.* u bilj. 2, str. 252.

¹⁷ Horvat, M.; Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 1, str. 277-278.

¹⁸ Zimmermann, R., *op. cit.* u bilj. 3, str. 61.

¹⁹ Horvat, M.; Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 1, str. 278

postupak imao nekoliko nedostataka: budući da je cesionar ostao ipak samo vjerovnikov nalogoprimac, mogao je vjerovnik do litiskontestacije *mandatum* opozvati, odnosno *mandatum* bi prestao smrću jedne ili druge stranke²⁰. Osim toga cedent je do trenutka litiskontestacije bio još uvijek vjerovnik i mogao je prihvatiti dužnikovo ispunjenje, osloboditi dužnika od njegove obveze²¹, otpustiti mu dug, s njime se nagoditi i time cesionara izigrati²² te osujetiti cijelu svrhu transakcije. Sve u svemu, litiskontestacija je imala nekoliko važnih učinaka – ona je dovodila do procesne konsumpcije, tj. nakon jednom izvršene litiskontestacije nikako se više ne može ponovo pokrenuti postupak o istoj stvari (*ne bis in idem*), čak i ako nije donesena presuda.²³ Do litiskontestacije postojao je zahtjev na dužnikovu obveznu činidbu, koji se nakon litiskontestacije pretvara u zahtjev za vođenjem postupka i donošenjem sučeve odluke a poslije odluke u zahtjev na ovrhu.²⁴

Ova donekle nesigurna situacija primatelja, tj. zastupnika-cesionara je u određenoj mjeri poboljšana putem *cautio*: stari je vjerovnik morao obećati putem stipulacije, a uz koju je mogla biti vezana kazna, da se neće miješati u pravo primatelja.²⁵ Takav *cautio*, međutim, nije dužnost da se prenese tražbina na cesionara pa je stari vjerovnik još uvijek mogao ugroziti položaj primatelja koji je zauzvrat mogao tražiti samo ono što je ustupitelj naplatio od duga ili penala. Dakle, cilj procesnog zastupanja je svakako postići učinak cesije bez suradnje dužnika, ali se još uvijek ne može govoriti o prijenosu tražbine i cesiji u pravom smislu riječi već o cesiji tužbe.

2.4. Actio utilis te ustanova denuncijacije

Iako prethodno dva razrađena instituta – novacija i procesno zastupanje – zadovoljavaju trgovačke potrebe svoga vremena za prijenosom tražbine i imovine, ni novacija ni procesno zastupanje ne mogu se smatrati stvarno odgovarajućim nadomjescima za prijenos tražbine putem cesije. Stoga nije iznenađujuće pronaći u carskom pravu od vremena cara Antonina Pija nadalje sve veću tendenciju da se poboljša položaj primatelja/cesionara čineći ga neovisnijim o ustupitelju/cedentu.²⁶ To je učinjeno dodjelom *actio utilis* kojom je cesionar „tražbinu mogao utužiti samostalno u svoje ime (*suo nomine*) i nezavisno od volje cedentove. Sada nije više bio izvrgnut prestanku mandata zbog smrti i opoziva, a njegov je zahtjev prelazio i na njegove

²⁰ Horvat, M.; Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 1, str. 278.

²¹ Zimmermann, R., *op. cit.* u bilj. 3, str. 61.

²² Horvat, M.; Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 1, str. 278.

²³ *Ibid.*, str. 403.

²⁴ *Ibid.*, str. 403.

²⁵ Zimmermann, R., *op. cit.* u bilj. 3, str. 61.

²⁶ *Ibid.*, str. 62.

nasljednike.²⁷ Tako primatelj više nije potraživao kao puki *cognitor* ili *procurator*, odnosno na temelju *actio mandata*, već po vlastitom pravu – pravu na koje više nije mogla utjecati, kao što je već prethodno rečeno, smrt ili opoziv.²⁸ Najstariji poznati slučaj akcije *utilis* spominje se u jednoj konstituciji Antonina Pija, po kojoj može kupac ostavine utjerivati ostavinske tražbine *actione utili*.²⁹ Daljnjim carskim reskriptima su *actiones utiles* davane kupcu određene tražbine, kao i onome koji bi tražbinu primio u miraz, zatim legataru tražbine iz damnacijskog legata, a Justinijan ih daje onome kome je neka tražbina darovana.³⁰ Međutim, ni *actio utilis* nije faktički prenijela tražbinu jer je i dalje postojala mogućnost da stari vjerovnik podigne tužbu *actio directa*: ako je, na primjer, dužnik ispunio tražbinu prema vjerovniku, činidba cesionara bila je osujećena. S druge strane, dužnik je protiv *actio directa* eventualno mogao podići *exceptio doli*, što je ipak znatno oslabilo položaj ustupitelja. Ali to je bilo moguće samo ako je dužnik znao za ustup.³¹

Kako cedent do časa litiskontestacije ne bi izigrao cesionara, uvedena je u postklasično doba ustanova denuncijacije (obavještanja), a po kojoj dužnik, nakon što bi bio obaviješten o cesiji, nije više mogao ispuniti, odnosno isplatiti tražbinu cedentu.³² Prema R. Zimmermannu „pojednosti o denuncijaciji (je li ova praksa potjecala iz kasnog klasičnog prava?; je li ima učinak gašenja ustupiteljeve *actio directa*?; jesu li iste posljedice nastale ako je dužnik dobio obavijest o ustupu na drugi način osim *denuntiatio*?) su kontroverzne.“³³ U postklasičnom razdoblju rimskog prava donesen je niz propisa kojima su se nastojale spriječiti zlouporabe prilikom prijenosa tražbina – tako odluka cara Anastazija iz 506. godine poznata kao *Lex Anastasiana* koja je propisivala da cesionar koji bi otkupio tražbinu nije mogao od dužnika zahtijevati veći iznos nego što ga je sam platio cedentu sa svrhom da bi se spriječile zloupotrebe proizašle otkupljivanjem parnica, odnosno spornih slučajeva (*redemptio litis*).³⁴

Justinijan je u *Corpusu iurisu civilisu* stvorio potpuno praktični učinak cesije te obuhvatio sve klasične izvore koji su se ticali navedenih instituta (*procurator in rem suam*, *actio utilis* i denuncijacija), premda u teoriji institut cesije još uvijek nije bio izgrađen.³⁵ Glosatori su se pak vratili starom načelu o neprenosivosti prava – tvrdili su da ako je do trenutka denuncijacije ili litiskontestacije plaćanjem starom vjerovniku dužnik bio oslobođen obveze, kako bi se to moglo

²⁷ Horvat, M.; Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 1, str. 278.

²⁸ Zimmermann, R., *op. cit.* u bilj. 3, str. 62.

²⁹ Eisner, B.; Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 11, str. 378.

³⁰ Eisner, B.; Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 11, str. 378.

³¹ Zimmermann, R., *op. cit.* u bilj. 3, str. 62.

³² Romac, A., *op. cit.* u bilj. 2, str. 252.

³³ Zimmermann, R., *op. cit.* u bilj. 3, str. 63.

³⁴ Cvjetko, J., *op. cit.* u bilj. 5, str. 137.

³⁵ Zimmermann, R., *op. cit.* u bilj. 3, str. 63.

racionalno objasniti osim pretpostavkom da ustupiteljeva tražbina i dalje postoji³⁶ te kad bi tražbina bila prenosiva, ne bi bilo potrebno da *procurator in rem suam* nastupa kao zamjenik starog vjerovnika.

Što se tiče međusobnog odnosa između *actio utilis* i *actio mandata*, razvijen je čitav niz teorija i hipoteza, a među njima se ističe Muhlenbruchova teorija. „Christian Friedrich Muhlenbruch pokušao je pokazati da uvođenje *actio utilis* nije, zapravo, promijenilo načelo da cesionar samo djeluje kao prokurist cedenta. Prema njemu, *actio utilis* temeljila se na fikciji naloga: bilo je to kao da je „pristupnik“ bio ovlašten djelovati kao procesni zastupnik. Ono što je preneseno u svakom slučaju nikad nije bila tražbina, već samo *exercitium actionis*.“³⁷ Muhlenbruchova je teorija dominirala tijekom prve polovice 19. stoljeća kada je izgradnja logički konzistentnih sustava bilo ono čemu se težilo, a korištenje fikcija bili su dobro poznati i često korišteni alati za tu svrhu.³⁸

Sve u svemu, putem *actio utilis* postigao se cilj samostalnog utuživanja tražbine od strane cesionara, ali još uvijek s nedostacima budući da se cedent mogao koristiti svojim određenim pravima (*actio directa*). Institut denuncijacije odnosi se na obavijest koju cesionar upućuje dužniku o prijenosu, tj. cesiji te tako dužnik od tog trenutka više nije mogao valjano ispuniti tražbinu cedentu, niti bi ga ovaj više mogao izravno tužiti. Ove su ustanove najbliže učinku cesije u današnjem smislu iako se institut cesije u tom razdoblju još uvijek nije teorijski izradio.

2.5. Razvoj i teorije o cesiji u 19. stoljeću

Iako je Muhlenbruchova teorija dominirala tijekom prve polovice 19. stoljeća, od otprilike 1855. godine došlo je do raznih opovrgavanja drugim različitim teorijama. Tako je Bernhard Windscheid opovrgao Muhlenbruchovu teoriju kao konceptualno i povijesno pogrešnu; pokazao je da je dodjela *actio utilis* konačno priznata kao potpuni prijenos tražbine. Po njegovom mišljenju, ustupitelj je prestao biti vjerovnik nakon što je primatelj „uzeo u posjed“ tu tužbu; tj. pogotovo ako je nastupila ili *denuntiatio* ili *litis contestatio*.³⁹ Otto Bahr je pak ustvrdio da denuncijacija nije potrebna za prijenos tražbine jer pukim sporazumom s ustupiteljem, primatelj dolazi u položaj isključivog vjerovnika.⁴⁰

³⁶ *Ibid.*

³⁷ Zimmermann, R., *op. cit.* u bilj. 3, str. 64.

³⁸ *Ibid.*

³⁹ *Ibid.*

⁴⁰ *Ibid.*

I prije vremena Muhlenbrucha dugo su postojale tendencije osporavanja tradicionalne dogme koju su zastupali glosatori, komentatori i humanisti pa je tako Lambertus Goris izrekao: „*Inspecta porro consuetudine existimarim cedentem facta semel cessione nullam penitus retinere actionem, et quicquid juris habuerit in cessionarium transferri.*“⁴¹ Ova je izjava imala utjecaja za razvoj cesije u Njemačkoj i modernom južnoafričkom pravu. Tako su potrebe trgovačke prakse dovele do ukidanja rimskih doktrina o cesiji koje su bile dio običajnog prava. Prirodni su pravници također, nasuprot doktrinama koje su prenosili humanisti, priznali ustupanje kao potpuni prijenos prava – tumačili su prijenos prava kao prijenos vlasništva *res incorporales* i sustavno ga suprostavljali prijenosu vlasništva *res corporales*.⁴² Ova paralela između prijenosa vlasništva i ustupanja također je imala učinak na ostale suvremene građansko-pravne sustave.

Zimmermann navodi: „poput rimskog prava, staro englesko običajno pravo smatralo je ugovorni *vinculum iuris* nečim toliko osobnim da se potraživanja koja iz njega proizlaze ne mogu prenijeti na treću osobu. Međutim, stari je vjerovnik mogao ovlastiti „primatelja“ da tuži u njegovo ime i zatim zadržati prihode. Ova ustanova „punomoći“ služila je prilično sličnu funkciju rimskom *procuratio in rem suam*.“⁴³ Tek je Zakon o sudstvu (*Judicature Act*) iz 1873. u Engleskoj doveo do proceduralnog pojednostavljenja. U Francuskoj pak početke cesije nalazimo u ustupanju na osnovi poklona te u prenošenju određenih prava.⁴⁴

Uzimajući sve navedeno u obzir može se zaključiti da je razvoj cesije prošao niz epoha – glosatori, komentatori, humanisti i ostali teoretičari – kako bi na kraju prevladalo stajalište o tražbinama kao potpuno prenosivim stvarima, a napustilo se strogo načelo rimskog formalizma o neprenosivosti tražbine zbog strogo osobnog odnosa između vjerovnika i dužnika. Ipak, „poslije se institut cesije unificirao u nacionalnim pravnim porecima putem raznih kodifikacija, koje su se suštinski bazirale na rimskim institutima i shvaćanjima.“⁴⁵

2.6. Obilježja cesije u rimskom pravu

Cesija kao ustup tražbine je apstraktni/kauzalni posao, odnosno ona djeluje već samim sporazumom cedenta i cesionara o prenošenju tražbine, bez obzira na cilj, tj. svrhu cesije, koji

⁴¹ Zimmermann, R., *op. cit.* u bilj. 3, str. 65: *S obzirom na daljnji običaj, smatrao bih da ustupitelj ne zadržava u potpunosti nijednu radnju nakon što je ustup izvršen, te da se ono pravo koje je imao prenosi na primatelja.*

⁴² *Ibid.*, str. 65.

⁴³ *Ibid.*, str. 67.

⁴⁴ Cvjetko, J., *op. cit.* u bilj. 5, str. 138.

⁴⁵ Matanovac, Vučković, R.; Trkanjec, M., *Notifikacija kao element cesije tražbine*, Zagrebačka pravna revija, vol. 5, br. 2, 2016., str. 168.

može biti različit (npr. darovanje, davanje miraza, kupoprodaja). „Ta *causa finalis* cesije se tiče samo internog odnosa između cedenta i cesionara, a za ustupljenog dužnika (*debitor cessus*) mjerodavan je samo akt cesije i činjenica da je on o cesiji obaviješten.”⁴⁶ Dakle, možemo zaključiti da je cesija u rimskom pravu bila konsenzualan ugovor. Bitno je napomenuti da rimski pravници djelotvornost konsenzualnih ugovora objašnjavaju na način da su stranke dužne dobrom vjerom/*bona fides* izvršiti svoj dogovor – iako je ovaj argument iluzoran jer *bona fides* ima takav pravni učinak samo u određenim okolnostima, ipak otvara put društvenom tumačenju procesa sklapanja i izvršenja ugovora.⁴⁷ Ako je *causa finalis* darovanje, cedent odgovara cesionaru samo za *dolus* (s kojim je u Justinijanovu pravu izjednačena *culpa lata*).⁴⁸ Nadalje, ako se cilj ili svrha cesije sastoji u kupoprodaji, cedent odgovara samo za veritet, a ne i za bonitet tražbine, tj. odgovarat će da tražbina zaista i postoji (*nomen verum esse*), ali neće odgovarati i za njenu naplativost/utjerivost (*nomen bonum esse*).

Cesionar stječe tražbinu u istom opsegu i s istim uzgrednim, tj. sporednim pravima (zalozima, jamstvima) kako je ona pripadala cedentu. I za cesiju dakle vrijedi pravilo: *nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet*.⁴⁹ Zbog navedenog pravila dužnik (*debitor cessus*) imat će protiv cesionara sve prigovore koje je imao i protiv cedenta (izuzimaju se strogo osobni, *privilegia personae*).

Načelno se mogla ustupiti svaka tražbina pa i ona koja je bila pod uvjetom ili rokom. „Mogle su se ustupati čak i *obligationes naturales*. Izuzetno, nije bilo dopušteno cedirati obvezu za koju je posebno ugovorena zabrana cesije (*pactum de non cedendo*), zatim legat, ako je to ostavitelj izričito zabranio, strogo osobne obveze (*actiones vindictam spirantes*), te akcesorne obveze (npr. zalog, poručanstvo) ako ujedno nije bila ustupljena i glavna obveza.”⁵⁰

Iako je inače bio dopušten ustup svake tražbine, u carsko doba doneseni su različiti propisi „da se spriječe spekulativni poslovi jeftinim kupovanjem dvojbenih tražbina.”⁵¹ Tako su, također, bile zabranjene cesije tražbina od *humiliores* (osobe nižeg društvenog položaja) na *potentiores* (osobe višeg društvenog položaja), kao i cesije tražbina o kojima teče parnica (*res litigiosae*), i to sve pod prijetnjom ništetnosti. Kao što je već u jednom dijelu ovoga rada spomenuto, naročito je zanimljiva u tom kontekstu bila konstitucija cara Anastazija iz 506. godine (*lex Anastasiana*), a prema kojoj je cesionar koji je tražbinu stekao putem kupoprodaje mogao od dužnika

⁴⁶ Horvat, M.; Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 1, str. 278.

⁴⁷ Frier, B., *A Casebook on the Roman Law of contracts*, Oxford University Press, New York, 2021., str. 1.

⁴⁸ Horvat, M.; Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 1, str. 278.

⁴⁹ *Ibid.*

⁵⁰ Romac, A., *op. cit.* u bilj. 2, str. 252-253.

⁵¹ Horvat, M.; Petrak, M., *op. cit.* u bilj. 1, str. 278.

zahtijevati samo onoliko koliko je sam za tražbinu platio. To predstavlja iznimku prema kojoj *causa cesije*, dakle interni odnos između cedenta i cesionara, ipak djeluje i prema ustupljenom dužniku.⁵² U usporedbi s hrvatskim pravom, o kojem će se također raspravljati u ovom radu, ovakva situacija – da cesionar može od dužnika potraživati samo onoliko koliko je i sam platio tražbinu – nije poznata te štoviše ispunjenje obveze je u nekim slučajevima u većoj vrijednosti od nominalne vrijednosti duga. Također, postklasično rimsko pravo je pružalo posebnu zaštitu protiv profesionalnih otkupljivača potraživanja koji su htjeli izvući korist iz loše gospodarske klime: ako su platili manje od stvarnog iznosa duga prilikom otkupa tražbine, od dužnika nisu mogli naplatiti više nego što su sami platili.⁵³ Poput Anastazija, kasniji su zakonodavci i sudovi često gledali na prijenos s pomalo sumnjičavim stavom.

Iz navedenog se razabire da je zaštita prava dužnika bila glavna briga u rimskom pravu, kao što mora biti i u današnjem zakonu. Interesi dužnika zahtijevaju ograničenje primateljevog položaja na najmanje dva načina: dužnik ne smije biti u lošijoj situaciji nakon ustupanja tražbine nego što je bio prije, tj. ustupanje ne smije ograničiti nijednu obranu koju bi on mogao postaviti protiv ustupitelja; i plaćanje izvršeno ustupitelju mora ujedno značiti ispunjenje obveze, ali pod uvjetom da dužnik nije znao za ustup.⁵⁴

Sva navedena obilježja pokazuju da se cesija u rimskom pravu, sa svojim specifičnostima koji obilježavaju to razdoblje, razvila u institut cesije sa svim onim svojstvima koje i danas ima u modernim pravnim sustavima pa tako i u hrvatskom o kojem će se govoriti u sljedećim dijelovima ovoga rada.

⁵² *Ibid.*, str 279.

⁵³ Zimmermann, R., *op. cit.* u bilj. 3, str. 66.

⁵⁴ *Ibid.*

3. CESIJA U HRVATSKOM OBVEZNOM PRAVU

3.1. Opće odredbe o cesiji i obilježja prema Zakonu o obveznim odnosima

Ustup (cesija) tražbine predstavlja oblik promjene subjekata u obveznom odnosu, koji je tradicionalni opći institut građanskog (specijalno obveznog) prava.⁵⁵ Cesija se kao institut spominje u raznim zakonima pa tako npr. i u Zakonu o mjenici u kojem u članku 10. stavku 2. kaže da se „mjenica u koju je trasant stavio riječ „ne po naredbi“ ili drugi izraz, koji znači to isto, može se prenijeti samo u obliku i s učinkom običnog ustupa (cesije).”⁵⁶ Međutim, najvažniji zakon koji uređuje cesiju u hrvatskom pravnom uređenju je Zakon o obveznim odnosima (Narodne novine, br. 155/23 – dalje: ZOO) koji u čl. 80. st. 1. podrazumijeva sljedeću situaciju kao odnos cesije: „Vjerovnik može ugovorom sklopljenim s trećim prenijeti na ovoga svoju tražbinu, osim one čiji je prijenos zabranjen zakonom ili koja je strogo osobne naravi, ili koja se po svojoj naravi protivi prenošenju na drugoga.”⁵⁷ Drugim riječima, cesija je prijenos otuđive tražbine od dosadašnjeg vjerovnika (ustupitelja, cedenta) na novog vjerovnika (primatelja, cesionara), a dužnik i tražbina ostaju isti⁵⁸ pa se tako ovaj institut razlikuje od npr. instituta obnove (novacije) „kojim se do sada postojeći obveznopravni odnos preinačuje zamjenjivanjem dosadašnje pravne osnove ili predmeta postojeće (stare) glavne obveze s novim obveznopravnim odnosom, zbog čega stara obveza prestaje i zamjenjuje je nova.”⁵⁹

Nadalje, čl. 80. st. 2. ZOO-a govori da „ugovor o ustupanju nema učinak prema dužniku ako su on i vjerovnik ugovorili da ovaj neće moći prenijeti tražbinu na drugoga ili da je neće moći prenijeti bez dužnikova pristanka.“ Zakonodavac člankom 80. naglašava koje se tražbine ne mogu prenijeti, a u drugom stavku istoga članka da ugovor neće imati pravni učinak ukoliko je dogovoreno da se tražbina neće moći prenositi ili je potreban pristanak dužnika. U ZOO-u (kao i u rimskom pravu) se neće tražiti pristanak dužnika za prijenos tražbine, ali iznimka je u slobodi ugovaranja između stranaka koja i to dopušta, dok se u rimskom pravu pristanak dužnika nigdje ne predviđa te je potrebna samo obavijest o ustupanju.

U ZOO-u u čl. 336. st.1. navodi se da „ugovor stvara prava i obveze za ugovorne strane“, a iako nije izričito navedeno „ugovor ima učinak i na singularne pravne sljednike (sukcesore)

⁵⁵ Milotić, I.; Ivančić, V., *Cesija i cesija radi osiguranja – praktična važnost u projektnom financiranju i prometu tražbinama*, Pravo i porezi, br. 10/13, 2013., str. 3 – 11.

⁵⁶ Zakon o mjenici (pročišćeni tekst, Narodne novine, br. 92/10)

⁵⁷ Zakon o obveznim odnosima (pročišćeni tekst, Narodne novine, br. 92/10)

⁵⁸ Gorenc, Vilim; *et al.*, *Komentar zakona o obveznim odnosima*, Zagreb, 2014., str. 140.

⁵⁹ Momčinović, H., *Obnova (novacija) prema Zakonu o obveznim odnosima*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 62., br. 5 – 6, 2012., str. 1702.

ugovornih strana, ako iz njega proistječu prenosiva prava i obveze kao npr. kod ustupa tražbine (čl. 80. do 89. ZOO-a) ili prijenosa ugovora (čl. 127. do 129. ZOO-a).⁶⁰ Dakle, dok je rimsko pravo u najranije doba poznavalo prijenos obveznih odnosa od jedne osobe na drugu jedino putem univerzalne sukcesije, ustup tražbine u hrvatskom obveznom pravu može se izvršiti putem singularne sukcesije.

Ustup je apstraktni pravni posao jer njegova pravna osnova (*causa finalis* u rimskom pravu, glavni pravni posao – npr. kupoprodaja) ne mora biti vidljiva prema vani.⁶¹ Nadalje, po svojoj je pravnoj prirodi cesija konsenzualan ugovor „koji postaje perfektan u trenutku postignute suglasnosti volja starog vjerovnika (cedenta) i novog vjerovnika (cesionara) pa tražbina prelazi u imovinu cesionara bez poduzimanja neke daljnje pravne radnje kojom bi bila uvjetovana valjanost ustupanja. Ugovor o prijenosu potraživanja je ujedno i akcesoran jer mu u pravilu prethodi neki drugi pravni posao koji je razlogom cesije.“⁶² Također, ugovor o cesiji je „imenovani, dvostrano obvezan i neformalni pravni posao jer naš zakonodavac ne propisuje određeni oblik pravnog posla kojim bi bila uvjetovana valjanost izvršenog ustupanja.“⁶³ Iz svega se navedenog može zaključiti da cesija u suvremenom hrvatskom pravu ima identična obilježja kao i u rimskom pravu, a pogotovo u pogledu apstraktnosti i konsenzualnosti.

Predmet ugovora o cesiji jest potraživanje, a ne obvezno pravni odnos iz kojeg ono proizlazi te se u pravilu sva potraživanja mogu prenijeti na drugoga (postojeća, buduća, uvjetna, sporna, pojedini dijelovi potraživanja, zastarjela i sl.).⁶⁴ Literatura navodi sljedeće: „redovito se prenose dospjele tražbine (najčešće novčane), ali se mogu prenositi i buduće tražbine kad je dovoljno vjerojatno da će u budućnosti nastati, te ako se zna osoba vjerovnika.“⁶⁵ Također, cesijom se mogu prenositi i uvjetne tražbine, a dopušteno je i djelomično cediranje djeljivih obveza, ali se takve obveze (djeljive) mogu prenositi samo uz suglasnost dužnika, a za neprenosive vezane uz osobu dužnika također se traži njegova suglasnost.⁶⁶

Od izričito navedenih tražbina koje je zakonodavac prisilnom normom zabranio ustupati (čl. 80., st. 1. ZOO-a), razlikuju se slučajevi kad ustup tražbina nije zabranjen, ali su strane nekog temeljnog/glavnog ugovora (npr. ugovora o prodaji, o zakupu) utvrdile posebnom klauzulom (tzv. *pactum de non cedendo*) obvezu vjerovnika da svoje tražbine prema dužniku ne smije

⁶⁰ Pavlović, M., *Opći i posebni pravni učinci ugovora*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, vol. 59., br. 2, 2022., str. 448.

⁶¹ Gorenc, Vilim; *et al*, *op. cit.* u bilj. 58, str. 140.

⁶² Pavlović, M., *Cesija – ustupanje potraživanja ugovorom*, Suvremeno poduzetništvo, br. 5, 2004., str. 139.

⁶³ *Ibid.*

⁶⁴ Idžojtić, I., *Namira bez uporabe novca (obračunska namira, obračunsko plaćanje)*, FIP – Financije i pravo, vol. 3., br. 1, 2015., str. 61.

⁶⁵ Gorenc, Vilim; *et al*, *op. cit.* u bilj. 58, str. 142.

⁶⁶ *Ibid.*

uopće ustupiti (apsolutna zabrana) ili ih može ustupiti, ali samo uz pristanak dužnika (relativna zabrana), a problem nastaje kad vjerovnik unatoč takvoj klauzuli o zabrani cediranja ipak svoje tražbine prenese na trećeg, novog vjerovnika.⁶⁷ U pogledu tražbina koje se prenose, može se zaključiti da i ovdje postoji sličnost s rimskim pravom – mogu se, načelno, prenositi sve vrste tražbina (dospjele, novčane, buduće, uvjetne), a postoji mogućnost i *pactum de non cedendo* klauzule.

Važno je spomenuti i pojam globalne cesije – „globalna cesija (njem. *Globalzession*) je takav oblik ustupa kojem se cedent obvezuje prenijeti sve ili sve tražbine određene vrste na cesionara. Zakonodavstva obično ne uređuju globalnu cesiju, ali je poznaje poslovna i sudska praksa.“⁶⁸ Tako se globalna cesija ne spominje izričito ni u ZOO-u, ali ustup svih tražbina nije zabranjen pa možemo zaključiti da je dopuštena. Naime, ne postavlja se pitanje mogućnosti ustupanja svih tražbina, nego utječe li takvo ustupanje na mogućnost slobodnog djelovanja cedenta, a to ovisi o tome je li odluka o cediranju stvar slobodne volje cedenta te je li cedent slobodan u korištenju dobivenih sredstava, je li ova sredstva omogućuju postizanje cilja zbog kojeg je došlo do ustupanja itd.⁶⁹

Sljedeći članak koji uređuje cesiju u ZOO-u je članak 81., a njegov prvi stavak govori o sporednim pravima: s tražbinom prelaze na primatelja sporedna prava - pravo prvenstvene naplate, hipoteka, založno pravo, prava iz ugovora s jamcem, prava na kamate, ugovornu kaznu i sl. Kao i u ZOO-u, i u rimskom je pravu cesionar stekao tražbinu u istom opsegu i s istim uzgrednim pravima (jamstvima, zalozima) kako je ona pripadala cedentu, ali u ZOO-u u čl. 81. st. 2. se još ističe da ustupitelj može predati založenu stvar primatelju samo ako je zalagodavac dao pristanak na to, inače ona ostaje kod ustupitelja da je čuva za račun primatelja. Vjerovnik često od dužnika traži određeno osiguranje (u obliku zaloga) za svoju tražbinu, ali u slučaju prijenosa tražbine/cesije, mora postojati suglasnost/pristanak zalagodavca (koji može biti treća osoba, a ne dužnik) da se preda i založena stvar jer je vjerovnik/cedent temeljem svog založnog prava samo posjednik stvari.

Također, u čl. 81. st. 3. ZOO-a navodi se da se smatra kako su dospjele, a neisplaćene kamate ustupljene s glavnom tražbinom. Naime dospjele, a neisplaćene kamate nisu akcesorne tražbine koje bi automatski dijelile sudbinu glavnog, pa je stoga zakonom postavljena (oboriva) pretpostavka da su one ustupljene s glavnom tražbinom. Svakako da sudbinu dospjelih, a neplaćenih kamata, cedent i cesionar mogu riješiti i drukčije, npr. na način da dužnik njih treba

⁶⁷ Gorenc, Vilim; *et al.*, *op. cit.* u bilj. 58, str. 142.

⁶⁸ *Ibid.*, str. 143.

⁶⁹ Pavlović, M., *op. cit.* u bilj. 62, str. 146.

isplatiti cedentu što znači da je ova zakonska pretpostavka oboriva.⁷⁰ Zakonske odredbe o sporednim pravima kod prijenosa tražbine dispozitivne su naravi – ugovaratelji mogu prijelaz sporednih prava isključiti, proširiti te smanjiti, a ako nisu o njihovu prijenosu ništa posebno ugovorile, sporedna se prava ne mogu samostalno prenositi bez prijenosa glavne tražbine.⁷¹

Nadalje, čl. 82. st. 1. ZOO-a navodi da za ustup tražbine nije potreban pristanak dužnika, ali je ustupitelj dužan obavijestiti/notificirati dužnika o ustupanju. U nastavku rada detaljnije će se razmatrati notifikacija (odnosno obavješćivanje dužnika) kao element cesije tražbine i njezina razlika od ustanove denuncijacije u rimskom pravu, kao i situacija višestrukog ustupanja u članku 83. ZOO-a – „ako je vjerovnik ustupio istu tražbinu raznim osobama, tražbina pripada primatelju o kome je ustupitelj prvo obavijestio dužnika, odnosno koji se prvi javio dužniku.“

3.2. Međusobni odnosi ugovornih strana u odnosu cesije

U članku 84. ZOO-a prikazuje se odnos primatelja/cesionara i dužnika u odnosu cesije. Stavak prvi navedenog članka govori da „primatelj ima prema dužniku ista prava koja je ustupitelj imao prema dužniku do ustupanja“, a stavak drugi da „dužnik može isticati primatelju, pored prigovora koje ima prema njemu, i one prigovore koje je mogao istaknuti ustupitelju do časa kad je saznao za ustupanje.“ Kod cesije vrijedi pravilo da dužnik ne smije biti doveden u lošiji položaj pa novi vjerovnik ima isti položaj kao i stari, a dužnik može isticati sve prigovore novom vjerovniku (za razliku od drugih vrsta prijenosa tražbine, npr. indosamenta, gdje dužnik može isticati samo „nove“ prigovore prema novom vjerovniku). Stoga je cesija povoljnija za dužnika nego za vjerovnika. I u rimskom je pravu dužnik/*debitor cessus* imao protiv cesionara sve prigovore koje je imao i protiv cedenta, ali su se izuzimali oni koji su strogo osobni/*privilegia personae* prigovori. Tako i u ZOO-u neke prigovore dužnik ne može staviti staviti novom vjerovniku – prigovore osobne prirode (npr. gubitak cedentove poslovne sposobnosti nakon obavljene cesije), prigovor prijeboja ako je ista tražbina više puta dalje ustupana, a dužnik je u međuvremenu propustio moguće prebijanje prema nekom od ovih sukcesivnih vjerovnika.⁷²

Na odnos ustupitelja i primatelja primjenjuju se članci od 85. do 87. ZOO-a. Članak 85. odnosi se na dužnost predaje isprava o dugu novom vjerovniku, tj. primatelju. Tako je ustupitelj dužan predati primatelju obveznicu ili drugu ispravu o dugu, kao i druge eventualne dokaze o

⁷⁰ Gorenc, Vilim; *et al.*, *op. cit.* u bilj. 58, str. 145.

⁷¹ *Ibid.*, str. 146.

⁷² *Ibid.*, str. 149.

ustupljenoj tražbini i sporednim pravima. Budući da postoji mogućnost djelomičnog prijenosa tražbine, ustupitelj je prema čl. 85. st. 2. ZOO-a dužan primatelju predati ovjerovljeni prijepis obveznice ili druge isprave kojom se dokazuje postojanje upravo tog dijela tražbine. Posljednji stavak u članku 85. ZOO-a govori da je ustupitelj dužan, također, na zahtjev primatelja izdati ovjerovljenu potvrdu o ustupanju. Važnost predaje navedenih isprava primatelju objašnjava literatura: „u trenutku kad je sklopljen ugovor o ustupu tražbine, ona prelazi iz imovine ustupitelja u imovinu primatelja i od tog trenutka primatelj stječe ovlasti poduzimati radnje u svrhu ostvarivanja svoje tražbine. Kako bi to mogao, nužno je da primatelj ima dokaze kojima će se dužniku legitimirati kao novi vjerovnik, ali i u odnosu na treće kojima treba dokazati svoja prava (npr. banci kao davatelju kredita).“⁷³

Nadalje, članci 86. i 87. ZOO-a propisuju odgovornost za postojanje tražbine te odgovornost za naplativost. Te su odgovornosti u ZOO-u slično uređene kao i u rimskom pravu: cedent je u pravilu odgovarao samo za veritet (*nomen verum esse*), a ne i za bonitet (*nomen bonum esse*) tražbine kod naplatnih ugovora (npr. kod kupoprodaje). Tako članak 86. ZOO-a kaže: „Kad je tražbina ustupljena naplatnim ugovorom, ustupitelj odgovara za postojanje tražbine u vrijeme ustupanja.“ Kod odgovornosti za naplativost, za razliku od rimskog prava, zakonodavac je u ZOO-u u čl. 87. st. 1. dopustio da se ipak može odgovarati i za naplativost/bonitet tražbine u sljedećem slučaju i pod sljedećim uvjetima: ustupitelj odgovara za naplativost ustupljene tražbine ako je to bilo predviđeno ugovorom, ali samo do visine onoga što je primio od primatelja, te za naplativost kamata, troškova oko ustupanja i troškova postupka protiv dužnika. U članku 87. ZOO-a u posljednjem stavku ističe se da se veća odgovornost savjesnog ustupitelja ne može ugovoriti glede odgovornosti za naplativost - navedena odredba je prisilna, a manja se odgovornost stoga može ugovoriti, a to će biti redovito kod ustupa sumnjivih tražbina, zatim onih o kojima se već vodi spor i sl., jer je neizvjesno hoće li se uopće ostvariti naplata te u kojem opsegu.⁷⁴

3.3. Ustupanje umjesto, odnosno radi ispunjenja te ustupanje radi osiguranja

Posebni slučajevi ustupanja tražbine su ustupanje umjesto ispunjenja ili radi ispunjenja te ustupanje radi osiguranja. Ustupanje umjesto ispunjenja predstavlja u čl. 88. st. 1. ZOO-a sljedeću situaciju: „Kad dužnik umjesto ispunjenja svoje obveze ustupi vjerovniku svoju tražbinu ili jedan njezin dio, sklapanjem ugovora o ustupanju dužnikova obveza se gasi do

⁷³ Gorenc, Vilim; *et al.*, *op. cit.* u bilj. 58, str. 150.

⁷⁴ *Ibid.*, str. 152.

iznosa ustupljene tražbine.” Radi se o institutu *datio in solutum* „koji je u svojoj temeljnoj pravnoj strukturi uspostavljen još u rimskom pravu, ali je kroz povijest dobivao, a i danas dobiva, neke suptilne i vrlo specifične dodatke.“⁷⁵ Najopćenitije rečeno, rimsko je pravo predvidjelo kao *datio in solutum* davanje bilo kojeg drugog predmeta ispunjenja obveze umjesto izvorno ugovorenog predmeta.⁷⁶ No, *datio in solutum* ne predstavlja tako jednostavnu pravnu konstrukciju jer je vrlo relevantna intervencija u tzv. *prvotni* ugovorni odnos i stoga otvara dosta novih pitanja kako bi se na prihvatljiv i primjeren način i u novonastaloj (*drugotnoj*) situaciji zaštitili interesi i vjerovnika i dužnika.⁷⁷ Tako vjerovnik putem *datio in solutum* dobiva ispunjenje tražbine iz *prvotnog* posla i u vrijednosnom smislu načelno ne bi smio ništa izgubiti, a s druge strane ne smije ništa izgubiti ni dužnik jer ne daje (i ne bi smio dati) više nego što vrijedi njegova *prvotna* obveza.⁷⁸

Kod ustupanja radi ispunjenja, dužnik također ustupljuje svoju tražbinu vjerovniku, ali „njegova se obveza gasi, odnosno smanjuje tek kad vjerovnik naplati ustupljenu tražbinu“ (čl. 88. st. 2. ZOO-a) – dakle, nije dovoljno da se samo sklopi ugovor o ustupanju kako bi se obveza ugasila, nego da vjerovnik i naplati ustupljenu tražbinu. „U oba slučaja primatelj je dužan predati ustupitelju sve što je primio preko iznosa svoje tražbine prema ustupitelju” kako navodi čl. 88. st. 3. ZOO-a. Zakon također naglašava u čl. 88. st. 4. da kod ustupanja radi ispunjenja dužnik ustupljene tražbine može ispuniti svoju obvezu i prema ustupitelju, čak i kad je obaviješten o ustupanju. Važno je istaknuti da se ustup zbog ispunjenja može ugovoriti i u određenim okolnostima u kojima ustupitelj ne duguje ništa primatelju – npr. postoje prilike u kojima ustupitelj iz bilo kojih razloga ne želi izravno obaviti naplatu od dužnika (jer su dugogodišnji poslovni partneri, ili postoje neki obziri glede prijateljstva, rodbine i sl.), pa tražbinu prenese na primatelja koji takvih obzira nema. Jasno da je u toj kombinaciji primatelj obvezan predati ustupitelju sve što je naplatio od dužnika, uz određenu naknadu ako je bila dogovorena.⁷⁹

Ustupanje radi osiguranja predstavlja sljedeći slučaj (čl. 89. ZOO-a): „Kad je ustupanje učinjeno radi osiguranja primateljeve tražbine prema ustupitelju, primatelj je dužan brinuti se s pažnjom dobrog gospodarstvenika, odnosno dobrog domaćina o naplati ustupljene tražbine te nakon naplate, pošto zadrži koliko je potrebno za namirenje vlastite tražbine prema ustupitelju,

⁷⁵ Radolović, O., *Ispunjenje davanjem umjesto isplate – datio in solutum u ugovornom obveznom pravu*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 44., br. 2, 2023., str. 479.

⁷⁶ *Ibid.*

⁷⁷ *Ibid.*, str. 480.

⁷⁸ *Ibid.*

⁷⁹ Gorenc, Vilim; *et al*, *op. cit.* u bilj. 58, str. 154.

ovome predati višak.“ Radi se o fiducijarnoj cesiji koja predstavlja poseban oblik obične cesije i ne pokazuje osobitosti u pogledu formalnosti osnivanja – slijedom toga, za perfektnost cesije radi osiguranja dostatan je ugovor između cedenta i cesionara.⁸⁰ Kod fiducijarne cesije cesionar nije ovlašten ustupljenu tražbinu dalje otuđivati kao što može pri redovitoj cesiji ili ustupu umjesto ispunjenja (jer je i ustup radi naplaćivanja fiducijarna cesija), nego je dužan nakon postignute svrhe cediranja (naplata ili osiguranje) prenijeti natrag na cedenta tu istu tražbinu.⁸¹ Drugim riječima, fiducijant prenosi neko pravo na fiducijara i pritom ugovara da nakon postignuća određenog cilja fiducijar ponovno prenese to isto pravo natrag na fiducijanta – riječ je, dakle, o dva ugovora, a to su ugovor o cesiji i ugovor o fiduciji.⁸²

Općenito gledano „ideja o cesiji prava na založnog vjerovnika posljedica je analogije koja se vuče između založnog prava na pokretninama i založnog prava na pravima, pri čemu je arhetip potonjeg založno pravo na tražbini.“⁸³ Analogija se sastoji u predaji pokretnine u posjed, a koji je nemoguć kod prava s obzirom na to da nisu fizičke (materijalne) stvari. Prijenos prava je popraćen notifikacijom pa to sprječava dužnikovog dužnika da založenu tražbinu ispuni dužniku te time oteža vjerovnikovo namirenje.⁸⁴

3.4. Notifikacija kao element cesije

Notifikacija je u hrvatskome pravu neformalna izjava kojom ustupitelj cedent dužnika cesusa obavještava o provedenom ustupu tražbine te je od trenutka zaprimanja notifikacije dužnik u obvezi tražbinu ispuniti cesionaru, a ne cedentu.⁸⁵ Kao što je već rečeno, čl. 82. st. 1. ZOO-a govori da: „za ustup tražbine nije potreban pristanak dužnika, ali je ustupitelj dužan obavijestiti dužnika o ustupanju.“ Posljednji stavak istog članka ZOO-a (čl. 82. st. 2.) kaže da je ispunjenje ustupitelju prije obavijesti o ustupanju pravovaljano i da oslobađa dužnika obveze, ali samo ako nije znao za ustupanje (inače obveza ostaje te ju je on dužan ispuniti). Naime, nije li dužnik bio izviješten o ustupu od cedenta (npr. izvijestio ga je cesionar), odnosno znao je za ustup pa je ipak prije primitka obavijesti od ustupitelja ispunio obvezu ustupitelju, obveza se nije ugasila i on ju je dužan ispuniti primatelju (st. 2. ovog članka). Tek nakon ispunjenja obveze primatelju obveza se gasi, a dužnik bi od ustupitelja imao pravo postaviti zahtjev zbog bezrazložnog

⁸⁰ Ernst, H.; Matanovac Vučković, R., *Prijenos prava radi osiguranja – nedorečenosti i nedovršenosti*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 3, br.1, 2012., str. 160.

⁸¹ Gorenc, Vilim; *et al*, *op. cit.* u bilj. 58, str. 154.

⁸² *Ibid.*, str. 155.

⁸³ Ernst, H.; Matanovac, Vučković, R., *op. cit.* u bilj. 80, str. 150

⁸⁴ *Ibid.*

⁸⁵ Matanovac, Vučković, R.; Trkanjec, M., *op. cit.* u bilj. 45, str. 182.

obogaćenja.⁸⁶ Kako bi se izbjegle situacije u kojima bi se moralo dokazivati je li dužnik znao ili nije o obavljenoj cesiji prije nego što je dobio o tome obavijest, u praksi se riječi čl. 82. st. 1. ZOO-a „ustupitelj dužan obavijestiti dužnika“ tumače na način da je ustupitelj tu svoju obvezu dužan učiniti bez odgađanja, odnosno najkasnije idućeg dana od učinjenog ustupa.⁸⁷ Notifikacija je, dakle, postala sastavnim dijelom ugovora o ustupu te je ujedno izniman primjer gdje neki drugi institut ima prednost pred načelom prvenstva (prioritet obavljene notifikacije ispred ugovorene cesije).⁸⁸

Sam način kako će doći do obavijesti dužniku ostavljen je na dispoziciji cedentu. „Gledano iz perspektive pravne sigurnosti i potencijalne potrebe dokazivanja notifikacije, preporučljivo je ipak učiniti je pisanim putem ili barem u nekom obliku koji se poslije može predočiti u eventualnom sudskom postupku (e-pošta, telefaks i sl.).“⁸⁹ U svakom slučaju, svaka notifikacija mora biti dostatna, tj. jasna i pouzdana – ne smije biti sumnje u pogledu same cesije, cedirane tražbine i cesionara.⁹⁰

Dakle, glavni učinak notifikacije je obavijestiti dužnika o učinjenom prijenosu tražbine kako bi on stoga znao tko je novi vjerovnik kojem treba ispuniti činidbu. Također, budući da se kod cesije radi o odnosu između dvije osobe (tj. o dvostranom ugovoru između cedenta i cesionara), važnost ovog instituta je upravo u tome da se obavijesti treća osoba/dužnik koji nije ugovorna strana u cesiji, ali je ispunitelj tražbine. Cilj notifikacije je i u zaštiti dužnika od ispunjenja tražbine osobi kojoj ona više ne pripada.

Notifikacija nema konstitutivan učinak jer cesija djeluje već samim sporazumom cedenta i cesionara o prenošenju tražbine, a ne u trenutku kad je dužnik obaviješten o cesiji. Međutim, postoji jedna iznimka – konstitutivni učinak notifikacije postoji samo u slučaju višestrukog ustupanja, gdje ako je vjerovnik ustupio tražbinu prema više osoba/cesionara, tražbina pripada onoj osobi o kome je ustupitelj prvo obavijestio dužnika, odnosno koji se prvi javio dužniku (čl. 83. ZOO-a). Drugim riječima, učinak cesije ne nastupa kao inače u trenutku kad su se cedent i cesionar sporazumjeli o prijenosu, nego u trenutku kad je ustupitelj obavijestio dužnika o jednom od više cesionara, odnosno kad se jedan od njih javio dužniku. Može se jasno zaključiti da u takvom slučaju (višestrukog ustupanja) nastaje trostrani odnos, a ne više dvostrani (između cedenta i cesionara, a bez dužnika kojemu se naknadno daje obavijest/notifikacija).

⁸⁶ Gorenc, Vilim; *et al.*, *op. cit.* u bilj. 56, str. 147.

⁸⁷ *Ibid.*

⁸⁸ *Ibid.*, str. 148.

⁸⁹ Matanovac, Vučković, R.; Trkanjec, M., *op. cit.* u bilj. 45, str. 169.

⁹⁰ *Ibid.*, str. 182.

Budući da je rimsko pravo dalo temelje u pravnom uređenju cesije, može se zaključiti da postoji i zajednički temelj u notifikaciji o učinjenoj cesiji. Slično rješenje u rimskom pravu pronalazimo u institutu denuncijacije o kojemu se već raspravljalo u ovom radu. U postklasično doba (od 235. g. do 565. g.) rimskog prava pojavljuje se upravo ustanova denuncijacije (*denuntiatio*) po kojoj dužnik, nakon što bi bio obaviješten o ustupanju tražbine, nije više mogao tražbinu ispuniti starom vjerovniku.⁹¹ Naime, dužnik/*debitor cessus* je imao pravo isticati *exceptio doli* protiv izravne tužbe, tj. *actio directa* starog vjerovnika – to je rješenje znatno oslabilo položaj starog vjerovnika, ali položaj novog vjerovnika još uvijek nije bio zadovoljavajući jer je korištenje prigovorom ovisilo o dužnikovoj volji. Međutim, mogućnost isticanja prigovora (*exceptio doli*) rezultirala je time da se uvriježilo obavještavanje dužnika o ustupljenoj tražbini (denuncijacija) te se uskoro nakon toga prihvatilo da denuncijacija ima tu svrhu da dužnik više nije mogao s oslobađajućim učinkom ispuniti tražbinu starom vjerovniku. Pristanak dužnika, kao što je već rečeno, nije bio poznat u rimskom pravu pa je bilo dovoljno da je dužnik samo obaviješten o ustupanju tražbine. Iz svega se navedenog može zaključiti da je institut denuncijacije u rimskom pravu, kojemu je glavna svrha bila obavještavanje dužnika, utjecao na razvoj instituta notifikacije u suvremenom hrvatskom obveznom pravu.

⁹¹ Matanovac, Vučković, R.; Trkanjec, M., *op. cit.* u bilj. 45, str. 168.

4. ZAKLJUČAK

U ranom i klasičnom razdoblju rimskog prava prijenos tražbine smatrao se neprenosivim zbog strogo individualnog odnosa dviju određenih strana - vjerovnika i dužnika - i njihove obveze koja se ne može prenijeti na treću osobu. S vremenom se pojavljuje misao o tome da je tražbina dio imovine vjerovnika koji stoga može njome slobodno raspolagati pa je tako i prenositi. Taj je prijenos bio moguć jedino putem univerzalne sukcesije. Kako bi se zadovoljile potrebe društva, a napose trgovačke potrebe, pojavljuju se instituti kojima se postizao učinak cesije, a to su novacija i procesno zastupanje. Oba instituta predstavljaju posredan način u ostvarivanju učinaka cesije. Putem novacije stari je vjerovnik mogao ovlastiti dužnika da preuzme novu obvezu (sadržajno istu) prema trećoj osobi, odnosno novom vjerovniku – to se zvalo *delegatio obligandi*. Međutim, novacija je imala nekoliko nedostataka: uspjeh cijelog prijenosa ovisio je o dužnikovoj volji i suradnji, dotadašnja tražbina sa svojim sporednim pravima automatski prestaje/gasi se te se mora uspostaviti sadržajno ista obveza sa svojim dotadašnjim akcesorijima, tj. sporednim pravima. Nadalje, procesno zastupanje predstavlja formalističko sredstvo prijenosa tražbine, a na način da primatelj započinje postupak tako da utužuje tražbinu kao vjerovnikov/ustupiteljev zastupnik u procesu (*cognitor, procurator*) te bi pomoću pretorske formule s premještajem subjekta ishodio presudu na svoje ime. Tako je zastupnik u parnici (cesionar) djelovao za vlastitu korist, a to se njegovo ovlaštenje, dobiveno od cedenta, naziva *mandatum ad agendum*. I ovaj je postupak imao nedostatke, a pogotovo taj da je (stari) vjerovnik do litiskontestacije nalog/*mandatum* mogao opozvati te bi nalog prestao smrću jedne ili druge stranke. Osim toga, do trenutka litiskontestacije vjerovnik je mogao još uvijek prihvatiti dužnikovo ispunjenje, osloboditi dužnika, otpustiti mu dug i sl. te na taj način izigrati cesionara. Sa sigurnošću se može zaključiti da su instituti novacije i procesnog zastupanja proizvodili određene učinke cesije, ali s brojnim anomalijama koje su otežavale prijenos tražbine, odnosno cesiju kakvu danas poznajemo.

Tek se u postklasično doba pojavljuju novi instituti kojima su se nastojali izbjeći navedeni nedostaci, a to su *actio utilis* i denuncijacija. Putem *actio utilis* cesionar je sada tražbinu mogao utužiti samostalno u svoje ime i nezavisno od cedentove volje, a ostvarivanje zahtjeva ne bi prestajalo ni smrću ni opozivom jedne ili druge strane. Iako je u rukama starog vjerovnika postojala mogućnost podizanja tužbe *actio directa*, ustupiteljev položaj je svejedno oslabio jer je i dužnik protiv njegove tužbe mogao istaknuti *exceptio doli*. Ustanovom denuncijacije dužnik bi bio obaviješten o cesiji te od tog trenutka nije više mogao ispuniti tražbinu cedentu. Iako su

ovi instituti omogućili prijenos tražbine na jedan jednostavniji način i s manje nedostataka, cesija se u tom razdoblju još uvijek nije teorijski izradila.

Od važnih teorija o cesiji ističe se Muhlenbruchova koja govori o tome da uvođenje *actio utilis* nije, zapravo, promijenilo načelo da cesionar samo djeluje kao prokurist cedenta jer postoji fikcija naloga (cesionar je još uvijek procesni zastupnik) – još uvijek se radi o prijenosu tužbe, a ne tražbine. Muhlenbruch je imao svoje pristaše, ali i one koji su se protivili njegovim tezama, poput Bernharda Windscheida.

Cesija je krajem klasičnog perioda stekla karakter samostalnog instituta te su se konačno postavili čvrsti temelji za razvoj tog instituta u suvremenim sustavima. Obilježja cesije u tom razdoblju su sljedeća: ustup tražbine je apstraktni posao te cesija nastaje već samim sporazumom cedenta i cesionara bez obzira na cilj/*causa finalis*, a za dužnika je bitna samo činjenica da je on o ustupu obaviješten, cesionar stječe tražbinu u istom opsegu i s istim uzgrednim pravima kako je ona pripadala cedentu (*nemo plus iuris...*), načelno se mogla prenijeti svaka tražbina pa i ona pod uvjetom ili rokom itd.

Važnu konstituciju 506. godine donosi car Anastazije (*lex Anastasiana*), a prema kojoj je cesionar koji je tražbinu stekao putem kupoprodaje mogao od dužnika zahtijevati samo onoliko koliko je i sam za tražbinu platio.

Najvažniji zakon koji uređuje cesiju u hrvatskom pravnom sustavu je Zakon o obveznim odnosima. Cesija predstavlja promjenu u obveznom odnosu, i to onu na strani vjerovnika, a u ZOO-u je uređuju članci od 80. do 89. Odnos cesije je u ZOO-u predstavljen kao odnos, tj. ugovor između vjerovnika i trećega kojim se na potonjega prenosi tražbina, osim one čiji je prijenos zabranjen zakonom ili koja je osobne naravi, ili koja se po svojoj naravi protivi prenošenju na drugoga. Takav se prijenos može izvršiti putem singularne sukcesije. Kao i u rimskom pravu, cesija prema ZOO predstavlja apstraktan, konsenzualan i akcesoran (prethodi mu neki drugi pravni posao koji je *causa cesije*) ugovor. Također, poput prijenosa tražbine u rimskom pravu, mogu se prenositi u pravilu sva potraživanja pa i buduća, s uvjetom i sl., a iznimka postoji kada su stranke sklopile glavni ugovor s klauzulom *pactum de non cedendo* te na taj način apsolutno zabranile prijenos prema dužniku ili relativno (s dužnikovim pristankom).

U čl. 81. st. 1. govori se o sporednim pravima – na primatelja prelaze sporedna prava (pravo prvenstvene naplate, hipoteka, založno pravo, prava na kamate, ugovornu kaznu i sl.). Također je i u rimskom pravu cesionar stekao tražbinu u istom opsegu i s istim uzgrednim pravima kako je ona pripadala cedentu. U ZOO-u u čl. 81. st. 2. se nadalje ističe da ustupitelj može predati

založenu stvar primatelju samo ako zalagodavac pristane na to, a u suprotnom ona ostaje kod ustupitelja da ju čuva za račun primatelja.

Što se tiče međusobnih odnosa strana, najvažnije je istaknuti da dužnik ima protiv cesionara sve prigovore koje je imao i protiv cedenta do časa kada je saznao za ustupanje, ali kao i u rimskom uređenju, izuzimaju se strogo osobni, kao i prigovor prijeboja. U rimskom je pravu bila moguća samo odgovornost za postojanje/veritet tražbine, ali ne i za naplativost/bonitet, dok se u ZOO-u navodi da ustupitelj odgovara za naplativost ako je to bilo ugovoreno te samo do visine onog što je primio od primatelja.

Članci 88. i 89. ZOO-a predstavljaju posebne slučajeve cesije (ustupanje umjesto ispunjenja te tzv. fiducijarne cesije: ustupanje radi ispunjenje te ustupanje radi osiguranja).

Notifikacija u hrvatskome pravu predstavlja neformalnu izjavu kojom cedent dužnika obavještava o provedenom ustupu tražbine te je od tog trenutka zaprimanja notifikacije dužnik u obvezi tražbinu ispuniti cesionaru, a ne više cedentu. Takva obavijest mora biti jasna, pouzdana i dostatna. Članak 82. st. 2. ZOO-a navodi da se dužnik oslobađa obveze u slučaju ispunjenja ustupitelju prije obavijesti o ustupanju, ali samo ako nije znao za ustupanje. Ustanova denuncijacije u rimskom pravu i notifikacija u hrvatskom obveznom pravu imaju isti cilj – obavijestiti dužnika o učinjenom prijenosu tražbine kako bi on stoga znao tko je novi vjerovnik kojem treba ispuniti činidbu.

Naposljetku, sa sigurnošću se može zaključiti da je razvoj i uređenje cesije u rimskom pravu utjecao na hrvatski pravni sustav, kao i na ostale sustave rimskih pravnih korijena. Cesija je u rimskom pravu imala dinamičan razvoj – od potpunog nepriznavanja prijenosa tražbine kao takvog pa sve do izgradnje u samostalan institut sa svojim obilježjima i specifičnostima. U hrvatskoj pravnoj kulturi cesija je obveznopravni institut koji se danas sve više koristi u brojnim odnosima (poslovnim, među običnim ljudima i sl.) te nosi brojne značajke kakve je imala cesija i u rimskom pravu.

5. SAŽETAK

Rad se bavi razvojem instituta cesije u rimskom pravu, konkretnije u ranom, klasičnom i postklasičnom razdoblju. Prilikom obrade teme posebna se pažnja posvećuje institutima koji su postizali učinke cesije, ali se nisu smatrali cesijom u pravom smislu, to su: novacija, procesno zastupanje te *actio utilis*. U radu su, nadalje, razmotrene različite teorije o cesiji i općenito o prijenosu tražbine koje su vladale u 19. stoljeću. Nakon iznesenih obilježja cesije kao samostalnog instituta u rimskom pravu, analizira se cesija kako je uređena u hrvatskom Zakonu o obveznim odnosima. U navedenom je zakonu poseban naglasak na općenitim značajkama cesije, na međusobnim odnosima ugovornih strana u odnosu cesije, na posebnim slučajevima prijenosa tražbine. Također se prikazuje notifikacija kao važan element kod ustupanja tražbine te uspoređuje, kao glavni cilj ovoga rada, obilježja cesije u rimskom pravu s onima u hrvatskom pravnom sustavu.

Ključne riječi:

cesija, rimsko pravo, Zakon o obveznim odnosima, prijenos tražbine, notifikacija, cedent, dužnik

6. SUMMARY

The paper deals with the development of the institution of cession in Roman law, more specifically in the early, classical and post-classical periods. Special attention is paid to institutes that achieved the effects of cession, but were not considered cession in the true sense, especially: novation, procedural representation and actio utilis. Furthermore, the paper discusses various theories about cession and generally about the transfer of claims that prevailed in the 19th century. The cession, as regulated in the Croatian Law on obligatory Relations, was also analyzed and special emphasis is placed on the general features of cession, on the mutual relations of the contractual parties in the cession relationship, on special cases of transfer of claims. It also shows notification as an important element in the assignment of claims and compares, as the main goal of this paper, the characteristics of cession in Roman law with those in the Croatian legal system.

Keywords:

cession, Roman law, Law on obligatory Relations, transfer of the claim, notification, assigner, debtor

7. LITERATURA

- Cvjetko, J., *Ugovor o cesiji (ustupu tražbine) kao pravni institut obveznog prava s posebnim osvrtom na personalnu subrogaciju*, *Pravnik*, vol. 43, br. 1, 2009., str. 135-155.
- Eisner, B.; Horvat, M., *Rimsko pravo*, Nakladni Zavod Hrvatske, Zagreb, 1948.
- Ernst, H.; Matanovac Vučković, R., *Prijenos prava radi osiguranja – nedorečenosti i nedovršenosti*, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 3, br.1, 2012., str. 145-186.
- Frier, B., *A Casebook on the Roman Law of contracts*, Oxford University Press, New York, 2021.
- Gorenec, Vilim; *et al*, *Komentar zakona o obveznim odnosima*, Zagreb, 2014.
- Held, H.–R., *Koncept imovine u rimskom pravu*, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, vol. 65, br. 3 – 4, 2015., str. 555 – 577.
- Horvat, M.; Petrak, M., *Rimsko pravo*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2022.
- Idžojić, I., *Namira bez uporabe novca (obračunska namira, obračunsko plaćanje)*, *FIP – Financije i pravo*, vol. 3., br. 1, 2015., str. 59 – 67.
- Matanovac, Vučković, R.; Trkanjec, M., *Notifikacija kao element cesije tražbine*, *Zagrebačka pravna revija*, vol. 5, br. 2, 2016., str. 165-183.
- Milotić, I.; Ivančić, V., *Cesija i cesija radi osiguranja – praktična važnost u projektnom financiranju i prometu tražbinama*, *Pravo i porezi*, br. 10/13, 2013., str. 3 – 11.
- Momčinović, H., *Obnova (novacija) prema Zakonu o obveznim odnosima*, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, vol. 62., br. 5 – 6, 2012., str. 1701 – 1713.
- Pavlović, M., *Cesija – ustupanje potraživanja ugovorom*, *Suvremeno poduzetništvo*, br. 5, 2004., str. 139 – 146.
- Pavlović, M., *Opći i posebni pravni učinci ugovora*, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, vol. 59., br. 2, 2022., str. 445 – 481.
- Radolović, O., *Ispunjenje davanjem umjesto isplate – datio in solutum u ugovornom obveznom pravu*, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 44., br. 2, 2023., str. 479 – 488.

- Romac, Ante, *Rimsko pravo*, Zagreb, 1992.
- Zakon o mjenici (pročišćeni tekst, Narodne novine, br. 92/10).
- Zakon o obveznim odnosima (pročišćeni tekst, Narodne Novine, br. 155/23).
- Zimmermann, Reinhard, *The Law of Obligations: Roman Foundations, of the Civilian Tradition*, Juta, Cape Town, 1990.